

De Arbeitseinsatz (Arbeidsinzet) in de 2^e Wereldoorlog (1940-1945)

Weliswaar in een momenteel zeer onrustige en onzekere wereld herdenken we dit jaar dat ons land tachtig jaar geleden werd bevrijd van de Duitse bezetter. In eerdere “Blikken op Boijl” en op onze website www.dorpsarchiefboijl.nl besteedden wij al eerder aandacht aan de oorlogsjaren.

Nu aandacht voor de Arbeitseinsatz. Deze liet ook een aantal inwoners en hun familieleden in Boijl niet ongemoeid. Het is ons niet gelukt om een compleet overzicht te krijgen van degenen die in Duitsland tewerkgesteld werden. Ons verhaal is dan zeer waarschijnlijk ook niet compleet. We slaagden erin om met de volgende familieleden van de inmiddels overleden tewerkgestelden in gesprek te komen:

- Jan Mailly, oomzegger van **Jacobus Bernardus (Jaap) Mailly**,
- Henk Boertje, zoon van **Albert (Ab) Boertje**,
- Jan Boelen, zoon van **Wessel Boelen** en schoonzoon van **Jaap de Vries** uit Noordwolde,
- Harmke Brinksma- Veldhuizen, dochter van **Fokke Veldhuizen** en oomzegger van **Jaap Veldhuizen**.

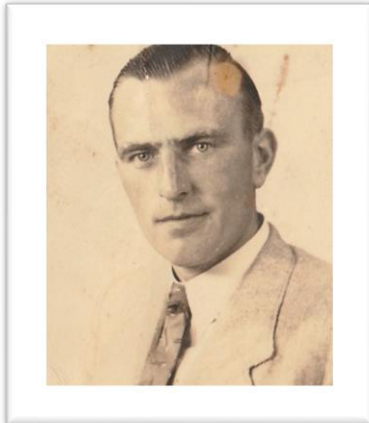
De Arbeitseinsatz werd in de loop van de Tweede Wereldoorlog ingevoerd. Vanaf mei 1943 dienden alle mannen tussen de zeventien en veertig jaar zich beschikbaar te houden. Aanleiding vormde het toenemende tekort aan werkkrachten in Duitsland. Steeds meer inwoners werden als militair ingezet. Met tewerkstelling van inwoners van de bezette landen hoopte men ook verzet en opstanden de kop in te kunnen drukken.

Het mag duidelijk zijn dat veel van onze landgenoten niet stonden te springen om voor de vijand aan het werk te gaan. Soms gaven keuringsartsen en ambtenaren wel verklaringen af dat ze in de thuissituatie niet gemist konden worden (kostwinners) of te ziek waren om arbeid te kunnen verrichten. Een aantal opgeroepenen dook onder. Toch werkten er tussen 1938 en 1945 een kleine acht miljoen mensen voor de nazi's als dwangarbeiders. Een half miljoen daarvan waren Nederlanders. Ruwweg was ongeveer de helft van alle dwangarbeiders werkzaam in de wapen- en munitie industrie.

De omstandigheden in de kampen waren in het algemeen zeer slecht: Abominabele huisvesting, kou en honger, onvoldoende kleding en regelmatig bombardementen door de geallieerden. Mede door deze omstandigheden waren er ook veel zieken. Jaap de Vries vraagt in een brief aan zijn familie of het mogelijk is om een oude broek op te sturen, omdat zijn oude broek is "gesneuveld". Het maakte

hem niet uit al mochten er 6 verschillende lappen opzitten. Hij had ook nog wel een blauwe broek bij zich maar vond het zonde om die te gebruiken als werkbroek. Mocht dit niet lukken dan mocht het ook een oude "kunstmest" broek zijn die een kennis van hem vermoedelijk nog wel had hangen.

Het Rode Kruis schatte het aantal doden door de Arbeitseinsatz op meer dan dertigduizend Nederlanders.

Links Jacobus Mailly en rechts verklaring dat hij zich bereid verklaard om als melker arbeid te willen aanvaarden.

ERKLÄRUNG:

Ich bin bereit, als Melker in Deutschland zu den tariflichen bzw. ortsüblichen Lohnbedingungen Arbeit anzunehmen.
Vorgesehene Vertragsdauer: 12 Monate
Unterschrift des Arbeitnehmers:

Ort Wohnung J. Boertje
Datum -7. NOV. 1942

Vertaling van bovenstaande verklaring:

Ik verklaar mij bereid, als Melker in Duitsland tegen het geldende tarief of plaatselijk loon, arbeid te aanvaarden.
Vermoedelijke duur van de overeenkomst: _____

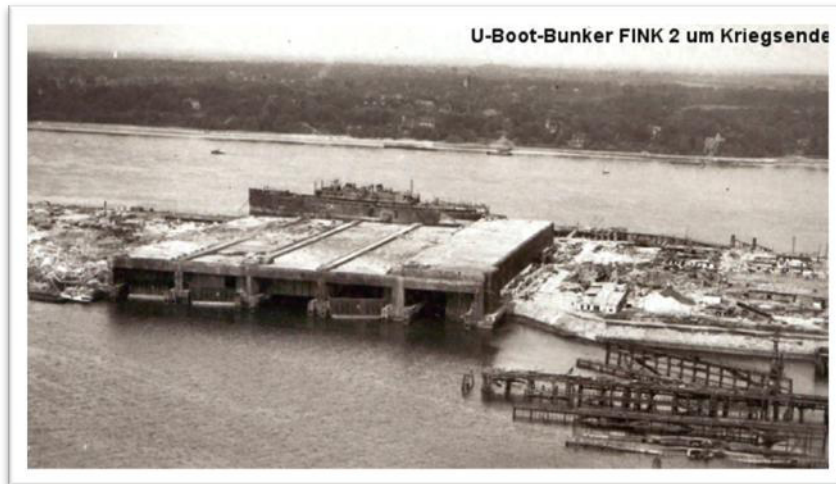
Handteekening van den werknemer:

Plaats Wohnung J. Boertje
Datum -7. NOV. 1942

Jacobus Mailly, die tot zijn overlijden bij zijn ouders aan de Boijlerweg woonde had het zo slecht nog niet in Duitsland. In november '42 werd hij "melker" bij een boer in Westfalen, Duitsland.

Hij was een rustige man van weinig woorden en over zijn jaren in Duitsland hoorde je hem weinig volgens zijn oomzegger Jan Mailly.

Albert Boertje woonde de langste tijd van z'n leven met echtgenote Roelie en twee zonen, Henk en Jan, aan de Boschoordweg. Ook Wessel Boelen met echtgenote Minke en hun twee kinderen, Jan en Harrie verhuisden na lang aan de Boijlerweg te hebben gewoond naar de Boschoordweg.

Beiden, Boertje en Boelen, werden tewerkgesteld in Neuengamme-Finkenwerder bij Hamburg op een scheepswerf. Daar werden U-Booten (onderzeeboten) gebouwd. Henk Boertje vertelde ons, dat zijn vader weinig heeft gesproken over de tijd die hij in Hamburg doorbracht. Hij probeerde zijn vader wel eens een beetje 'uit de tent te lokken' door te vertellen dat hij als chauffeur bij de firma Jan Krediet in Hamburg was geweest en dan noemde hij enkele bezienswaardigheden, maar dan bleef het bij zijn vader bij een reactie van: "Ja dat weet ik nog wel." Boertje wilde ook niet mee, toen een aantal lotgenoten, waaronder Wessel Boelen, en hun echtgenotes een groepsreis maakten naar Hamburg en omgeving. Van de werf is overigens weinig meer te herkennen. Er worden daar nu vliegtuigen (type Airbus) gemaakt.

Ook Wessel Boelen vertelde volgens zijn kinderen weinig of niets over de ontberingen die hij in Duitsland leed. Wel vertelde hij eens over een enorme brand op de scheepswerf ten gevolge van een bombardement door de geallieerden. Hij was als lasser werkzaam op de scheepswerf. Hij heeft met z'n echtgenote en een aantal andere lotgenoten na de oorlog nog een bezoek aan Hamburg gebracht. Na het overlijden van Wessel Boelen hoorde zijn zoon Jan van hun vroegere buurman Aize Marks dat zijn vader hem wel es wat had verteld over de oorlogsjaren, maar dat mocht buurman Marks beslist niet aan Boelen z'n kinderen vertellen. Het zal duidelijk zijn, dat dit geen leuke en misschien ook wel eens wat 'ondeugende' verhalen waren.

Op deze foto een zestal mannen die in Duitsland werkten op eerdergenoemde scheepswerf Finkenwerder bij Hamburg.

Rechts staande zien we Albert Boertje en staande naast hem Wessel Boelen. Helaas zijn de namen van de andere heren niet bekend.

Jaap de Vries, schoonvader van Jan Boelen, werkte in het kader van de Arbeitseinsatz in Duitsland in Thale, gelegen in de Harz, in een ijzergieterij/smelterij. In de oorlogsjaren werd daar veel staal geproduceerd. Thale had in de oorlog een monopolie op de productie van stalen helmen. In de regio

waren er meerdere werkkampen. Ondergronds en met enorme afmetingen. Spoorwagons reden daar b.v. ondergronds met oorlogstuig waaronder de V2-raketten die daar gemaakt werden. De tewerkgestelden werden aan het eind van de oorlog bevrijd door Russische militairen. Met vakantie ging De Vries nooit op één uitzondering na. Toen de muur tussen Oost- en West-Duitsland gevallen was, is hij met familieleden in Thale geweest en bezochten ze daar o.a. een museum. Ook de fabriek waar De Vries had gewerkt stond er nog.

Fokke Veldhuizen werd in kader van de Arbeitseinsatz ook naar Duitsland gestuurd. Dit gold ook voor zijn broer Jaap. Beiden groeiden op aan de Veurmansweg in Boijl. De dochter van Fokke, Harmke Brinksma-Veldhuizen uit Oranjewoud schreef op ons verzoek een verhaal met als titel "Kind van een dwangarbeider met nog zoveel vragen".

Met haar toestemming hopen wij dit in de eerstvolgende dorpskrant en op onze website te publiceren.

Mijn voorzichtige conclusie uit hetgeen mij ter ore kwam bij het maken van deze Blik op Boijl over de Arbeitseinsatz is dat er veel, heel veel ontberingen zijn geleden door degenen die in dit kader in Duitsland tewerkgesteld werden. Ontberingen waarover de betrokkenen nauwelijks wilden en/of konden praten en die in meer of mindere mate toch ook wel een stempel hebben gedrukt op hun verdere leven. En helaas moeten we daarbij na tachtig jaar bevrijding concluderen, dat er ook nu nog vele plaatsen op de wereld zijn waar zich dagelijks vergelijkbare omstandigheden voordoen.

Jan Veldhuizen
Dorpsarchief Boijl
www.dorpsarchiefboijl.nl
maart 2025